

Annelie och Zoran, Rasmus och Matilda

Förnamnet som kulturell spegling

Charlotte Hagström

Framför mig ligger några gamla skolkataloger. Jag bläddrar i dem och läser namnen under klassfotona: Annika, Lars, Christina, Anders, Roger, Annette, Carina, Peter. Flera Annelie och Mikael samt minst nio varianter på namnen Marie och Maria. Där finns också Christos och Zoran, Gordana och Leena. De som bär dessa namn har sitt ursprung i Grekland, Jugoslavien, Finland. Man behöver inte se på mina och mina skolkamraters kläder för att tidsbestämma bilderna: enbart med ledning av namnen förstår man att vi alla är födda på 1960-talet. Jag tar fram mina barns skolkatalog och jämför: de som är födda i slutet av 80- och början av 90-talen har namn som Axel, Sara, Rasmus, Jakob, Linnea, Oliver, Matilda och Sanna. De utländska namnen är fler men också annorlunda: många barn har sina rötter i länder som ligger utanför Europas gränser.

Namnskicket speglar på många sätt ett samhälles sociala och kulturella struktur. När denna struktur förändras blir en förändring märkbar också vad gäller de förnamn som används. I min artikel ska jag diskutera olika sätt att tolka den betydelse ett namn har, för såväl bäraren som omgivningen, utifrån frågor som rör tradition, identitet och kulturell tillhörighet.

Lars efter farfar

Enligt Namnlagen 30§ måste ett barn inom tre månader efter födseln få minst ett namn, vilket ska anmälas till skattemyndigheten.

Som förnamn får, enligt Namnlagen 34§, ”inte godkännas namn som kan väcka anstöt eller kan antas leda till obehag för den som skall bära det eller namn som av någon annan anledning uppenbarligen inte är lämpligt som förnamn” (*Författningar om Folkbokföring m.m.* 1992:143). I övrigt har föräldrarna i princip obegränsade möjligheter att välja vilket namn som helst.

I inledningen till *Förnamnsboken*, som publicerades 1979, kan man läsa att ”Med datamaskinens hjälp har vi gjort en undersökning av alla svenska medborgares alla förnamn och släktnamn. Det är första gången som en sådan fullständig undersökning har gjorts i något land” (Allén & Wåhlin 1979:5). De sammanlagda beläggen på förnamn uppgick till 17,6 miljoner, vilket motsvarar drygt två förnamn per person. Antalet olika förnamn uppges vara omkring 80 000 (a.a.:7). Drygt 20 år senare menar dock Anders Malmsten i *Svenska namnboken* att det finns över 150 000 namn som används i Sverige (Malmsten 2000:232). Det vanligaste av alla namn är Maria: hela 450 000 personer bär det. Vilket som är ovanligast går däremot inte att säga, eftersom många namn bara bärs av en person.

En förklaring till denna enorma mångfald är att många namn kan stavas på flera sätt och att varje stavningsform räknas för sig när man gör en datorbaserad sammanställning. De flickor som 1992 och 1993 fick namnet Madeleine stavar det t.ex. på 35 olika sätt: Made-

len, Madelaine, Maddelene, Madéléné, Madlén, Madleine osv. (Malmsten 1993:71). Möjligen är det olika sätt att förhålla sig till stavningsvarianter som gör att antalet namn skiljer sig så radikalt åt mellan de båda böckerna. En annan förklaring är att invandringen ökat och att nya namn därför tillkommit, och en tredje att, som Malmsten skriver, ”dagens föräldrar älskar att hitta på nya namn åt sina telningar” (Malmsten 2000:232). Hur resonerar då blivande föräldrar i namnfrågan och vad är det som styr deras val?

”Namnen kan i viss mån sägas reflektera kulturella förändringar långt klarare än t.ex. produktionsförhållanden och materiella kulturyttringar. De tillhör människornas symbolvärld och saknar praktiskt ekonomiska begränsningar”, menar Åke Daun i studien *Namnskicket i Laknäs* (1971:185). När dagens föräldrar ska välja namn till barnen, sker det på ett annat sätt än för ett sekel sedan. Urvalsmöjligheterna och principerna för uppkallelse har förändrats och det förefaller egentligen inte finnas några regler för vad man kan kalla sina barn. En påtaglig förändring gäller t.ex. antalet förnamn. Idag är det snarast regel att ge barnen två eller tre namn medan det ännu under 1800-talet hörde till undantagen att andra än barn i de högre samhällsskikten fick fler än ett.

Bruket av flera förnamn började först slå igenom vid de utländska furstehoven på 1500-talet. Gustav Vasa gav sina många barn bara ett namn, men hans son Karl IX introducerade vid seklets slut en ny ordning [...]. Adeln följde omedelbart efter och sedan prästerna och borgarna. Under 1700-talet torde de flesta haft två förnamn i dessa stånd och på 1800-talet slog detta bruk igenom också hos allmogen (Wallenstein & Bruswitz 2000:14, jfr Daun 1971:188).

Under lång tid var antalet namn som användes av ”vanligt” folk också begränsat och valet styrdes av traditionen. Barn fick namn efter far- eller morföräldrar eller efter faddrar, som ofta var närstående släktingar. I

vilken utsträckning den s.k. bundna namnformen, dvs. då namngivningen sker efter bestämda regler som bygger på släktskapsrelationer, verkligen tillämpades har det rått delade meningar om. Astrid Sondén redovisar emellertid i artikeln ”Den bundna namngivningen” (1959) hur hon genom studier i skånska kyrkoböcker kunnat följa en släkts namngivningsprinciper under lång tid. Uppgifterna gäller slutet av 1600-talet och början av 1700-talet och visar hur ett barns plats i syskonskaran avgjort vilken av sina släktingar det uppkallats efter. Den princip man följt tycks i förstone mycket invecklad, men framstår när man väl förstått den som logisk. Den tycks också i detta fall ha tillämpats absolut. I en not påpekar Sondén dock att:

Beteckningen ’bunden’ får naturligtvis ej leda till den föreställningen, att det här skulle vara fråga om en tillämpning med något av en naturlags regelbundenhet. Så har aldrig varit fallet med namnval, som äro personliga viljeakter tillkomna under starkt inflytande av tradition och emotionella faktorer. Det måste i ett samhälle alltid finnas personer, som på grund av social rotlöshet, psykisk undermålighet eller andra orsaker äro likgiltiga för namnvalet, liksom det alltid måste finnas sådana som sakna tillräcklig kännedom om sina förfäder och deras öden, t.ex. i lösa förbindelser födda, från avlägsna orter inflyttade etc. (Sondén 1959:275).

Knappast likgiltiga för namnvalet utan snarare mycket medvetna om hur namnet kan användas som ett uttrycksmedel var 1800-talets tattare. Birgitta Svensson diskuterar i avhandlingen *Bortom all ära och redlighet* hur tattarna genom att ge sina barn namn som Antonia, Florenzia och Alexander stärkte identiteten som utanförstående och markerade sitt avståndstagande från gängse seder och traditioner (Svensson 1993:165). Dessa var namn som så kallat vanligt folk aldrig skulle komma på tanken att använda eftersom det var adelsnamn. Hon ger exempel på en familj där döttrarna hette Vetsera, Axelina och Hildusine och söner Agart, Falmer och Ang-

antyr. ”Det var att ta sig stora sociala friheter och att sätta sig i respekt, att namnge sina barn med så flotta, långa, många och märkliga namn som de tatarbarnen fick” (a.a.: 166f).

Böndernas söner och döttrar fick däremot namn som Erik och Anna, Per och Brita – vanliga och välkända namn som återkom i generation efter generation. En förklaring till det smala urvalet och uppreningen är att individen var underordnad familjen och att namnets funktion därför snarare var att definiera dess bärare som medlem av ett visst kollektiv än som en enskild individ. Barnet var en del av familjens livscykel och dess namn ett sätt att åskådliggöra och befästa kontinuiteten (Gélis 1991:208). Detta gällde också för adelsfamiljer, där vissa namn användes systematiskt just för att markera släkttillhörigheten (uppslagsordet ”uppkallelse”, *Nationalencyklopedin* 1996, XIX:73).

Med tiden minskade användandet av släktingars namn och nya namn tillkom. Det är dock viktigt att i detta sammanhang skilja på förnamn och tilltalsnamn. Det minskade användandet av släktingars namn gällde det senare. Ser man på vilka förnamn dagens nyfödda får är däremot släktanknytningen slående: många bär en förälders eller en far- eller morförälders namn. Vissa barn får ett namn från vardera förälders sida, medan andra får ett andra- eller tredjenamn som använts i mammans eller pappans släkt i flera generationer. Ulf, en nybliven pappa, som jag intervjuade inför min avhandling (Hagström 1999), berättade att han och hustrun Maria själva bestämde tilltalsnamnet, men lät dotterns mor- respektive farföräldrar välja ytterligare var sitt namn. Från mormor och morfar fick hon då ett gammalt släktnamn medan farmor och farfar valde ett som de tyckte var vackert och passade bra ihop med de andra (M 23006:16).

En annan informant, Jörgen, skulle få sitt första barn ungefär en månad efter intervju-tillfället. Han förklarade, att eftersom både han och hans far heter Lars ”har jag tänkt mig

att mitt barn också skulle heta Lars. Inte som tilltalsnamn men alltså det gör inget om det finns med. Eller rättare sagt, det ska finnas med!” Han tycker det är viktigt med traditioner och kontinuitet. Blir det en flicka är Kerstin ett möjligt andranamn eftersom den blivande mamman och hennes mamma bägge heter det (M 23001:35).

Christer, som inom kort skulle bli pappa för andra gången, visade under intervjun en handskriven lista som hängde på kylskåpsdörren. Listan var kvar sedan förra barnets födelse, men vissa namn hade strukits medan andra tillkommit. Även han har ett andranamn som han delar med sin far och vill föra det vidare om det blir en son. Det äldre barnet, en flicka, har sin farmors namn som andranamn och ett tilltalsnamn som mamman föreslog: Frida. Christer berättar att han ”tyckte inte om det från början men sen så... det blev bättre och bättre och bättre. Till slut så tyckte jag det var riktigt bra. Det tog lång tid innan vi hade bestämt oss för vad hon skulle heta” (M 23008:26f).

Bortbytingar och individer

Det är idag mycket vanligt att barnets namn finns med i den födelseannons som en del föräldrar sätter in i en eller flera tidningar. En jämförelse mellan födelseannonser några slumpvis utvalda dagar under sommarhalvåret 1965 respektive 1995 i *Dagens Nyheter* och *Sydsvenska Dagbladet* visar tydligt den förändring som skett. Av sammanlagt 368 födelseannonser 1965 fanns barnets namn med endast i 24 annonser. Av de 360 annonserna 1995 innehöll däremot inte mindre än 177 stycken barnets namn. Vad beror detta på?

En möjlig förklaring skulle kunna sökas i det föreställningskomplex som rör det nyfödda barnets sårbarhet. Den äldre folktron kring födseln var omfattande och det gällde att vara försiktig fram till dess att barnet blivit döpt. Detta nämns i flera uppteckningar i Folklivs-

arkivet, t.ex. i följande, gjord 1924 i Västergötland: "Dopet skedde om möjligt dagen efter födseln" (M 7085:2). En förklaring ges i en annan uppteckning, gjord 1921 i Småland: "Merendels dröja inte landtbor länge med att döpa sina barn ty så länge dessa äro odöpta äro de skrikiga och besvärliga, ty de längta efter att bli kristna" (M 1079:5).

Dopet borde således ske så fort som möjligt och Nils-Arvid Bringéus skriver: "Så länge det fanns ett odöpt barn i huset måste man vidta en rad skyddsåtgärder. Ännu i början av 1800-talet begärde allmogen ofta att barnen skulle döpas redan ett par dagar efter födelsen" (Bringéus 1987:22, jfr Wallensteen & Bruswitz 2000:26). Ett odöpt barn ansågs hedniskt och dog det innan det hunnit döpas fick det inte begravas på kyrkogården. Carl-Herman Tillhagen skriver att man levde i föreställningen att "Den onde tog alla odöpta barn, de hörde Skam och Den dålige till" (1983:269).

Vidare lurade troll och andra väsen, som hade makt över barnet innan det var döpt. En sagesman, född 1843, förklarar, att "När ett barn var fött i ett hus, var där opp o. nervänt, innan barnet var döpt. Aldrig fick det va' släckt i spisen, för att inte trollena skulle kunna byta bort barnet" (M 3038:10). En annan, född 1844, berättar följande:

Så länge barnet var odöpt, fick en ej klippa naglarna på det, för då kunde trollen få makt med barnet. Jag minns en gång jag skulle göra det. 'Sicka långa naglar!' sa jag och tog håll i saxen. 'Nej, nej' sa mor, 'inte så länge det är håjit'. Hon menade inte så länge det inte är döpt. Sen har det ingen betydelse. Dopet bekräftar barnets liv (M 3858:185).

Trollen nämns i många uppteckningar, men även människor kunde utgöra en fara för barnet:

Strax barnet var fött band man solv (trådar ur väven) om dess armar och ben. En tunn mössa måste täcka barnets huvud, ty det fick ej utsättas för en främmads blick. En

främmad, som kom in där ett odöpt barn låg, måste omfamna spiseln för att visa, att han ej ville förtrolla barnet (M 7085:2).

Att många föräldrar vill ha barnets namn bestämt redan innan det föds skulle alltså kunna tolkas som en sentida variant av detta. Idag handlar det knappast om att man befarar att barnet ska bli bortbytt av trollen eller tänker sig att dopet i sig skyddar mot ondska och sjukdom. Idag är det långt ifrån alla barn som döps¹, dessutom har dopet inget med själva namngivningen att göra. Namnet får barnet, som tidigare nämnts, i och med att föräldrarna anmäler det till skattemyndigheten och dopet är en kristen ritual, "ett av kyrkans sakrament, dvs. en av Kristus instiftad handling (Matt. 28:19) med föregångare i judendomen" (Bringéus 1987:21). Trots det används verbet döpa ibland synonymt med att namnge: "I modern tid har dopakten kommit att uppfattas som en namngivningsceremoni, något som ur kyrkans synpunkt är helt felaktigt [...]. Det är alltså inte prästen utan föräldrarna som innan dopet ger namnet åt barnet" (Wallensteen & Bruswitz 2000:27). "Jag är döpt till" eller "vad ska han döpas till?" är uttryck som förekommer utan att egentligen syfta på det kyrkliga dopet.

Att ge barnet ett namn omedelbart efter förlossningen, och ibland redan innan, skulle dock kunna ses som ett sätt att försöka gardera sig mot allt ont som kan hända: i och med att barnet fått ett namn är det en individ, det har en plats, det *finns*. Namngivningen blir på så sätt, även om föräldrarna själva inte tänker i de banorna, en "magisk" handling som skulle kunna jämföras med vad som inom folkloristisk genrebestämning brukar kallas profylaktisk rit: man utför en handling eller agerar på ett särskilt sätt för att förebygga svårigheter, bekymmer, obehag (af Klintberg 1968).

Denna tolkning räcker dock knappast som förklaring till varför det, av födelseannonser-

na att döma, blivit så vanligt att ha barnets namn bestämt på förhand. En annan tolkning, som inte utesluter den förra, är att individualiteten fått en alltmer framskjuten plats och ses som allt viktigare. I några namnböcker konstateras, att "Med namnet får barnet en identitet" (Wallensteen & Bruswitz 2000:8), "Namnet blir snabbt en del av barnets identitet och person" (Malmsten 1991:12) och "Namnet betecknar en viss individ till skillnad mot språkets andra substantiv" (Otterbjörk 1979:1). Identitet och individualitet hänger således samman. I takt med att samhället blivit allt rörligare, i såväl bildlig som bokstavlig mening, skulle man alltså kunna tänka sig att det framstår som allt viktigare att en ny människa redan från början får en plats som *individ*. Utan namn är inte han eller hon någon utan endast en anonym person utan någon specifik plats. En synonym till anonym är just namnlös, men ordet kan också översättas med "som saknar individuella särdrag och bara är en i mängden" (*Svensk ordbok* 1986:28). Utan namn är man således en icke-individ.

Stämmer detta resonemang förklarar det samtidigt varför vissa föräldrar – av samma skäl – väljer att göra tvärtom och istället hävdar att de *inte* vill bestämma namnet på förhand. Som skäl anger man då ofta att man först vill "se vem han eller hon är" eller "lära känna barnet". För dem är det viktigt att välja "rätt" namn, dvs. ett namn som de upplever karaktäriserar den individ barnet är. Britt Wallgren ger i sin uppsats "Varför just Jenny?" (1984) två exempel på hur barnets utseende blir avgörande för namnvalet och i det ena fallet får föräldrarna att tänka om: "Hon var så len och go' att vi döpte henne till Lena" och "Vi hade egentligen bestämt att hon skulle heta Katarina efter farmor. Men när vi fick se ordentligt på henne första gången så tyckte vi allt att hon som var så liten inte kunde få ett 'tungt' namn. Hon var så lik mig också – och så fick hon heta Lillemor" (Wallgren 1984:25).

Att namnet är vackert och ses som "möjligt", utifrån social tillhörighet, generationsaspekter och så vidare räcker inte. Det måste dessutom passa barnets personlighet: namnet i sig upplevs som förknippat med en viss "typ" eller "läggning" och understryker på så sätt individualiteten.

Zung Za betyder stjärnfall

Att ett namn ger vissa associationer, men inte nödvändigtvis desamma för alla, är uppenbart. Mats, pappa till två barn, berättar hur han associerade när hans sambo föreslog ett namn till deras dotter: "Amanda. Jag sa 'Det är ju en dammsugare!' Det kan hon ju inte heta" (M 23009). På webbplatsen *Unusual, Unique and Creative Names*² finns möjlighet för den som vill att delta i ett "Name Stereotype Quiz", som man kommer till genom att klicka på länken "Barbie the Rocket Scientist?" Här presenteras fem pojk- respektive flicknamn åt gången som man ska associera med ett av 15 föreslagna yrken. Vad är troligast att Raphael ägnar sig åt? Är han olympisk idrottsman, knarklangare eller revisor? Är Debbi hårfrisörska, söndagsskolelärare eller miljöaktivist? Är det ens möjligt att tänka sig en "rocket scientist" med namnet Barbie? För säkerhets skull har man lagt in en not: "This is intended a fun game to get general impressions of names; it's not meant to be a scientific study".³

Ett namns associationer och dess betydelser för bärarens uppfattning av sig själv är något som diskuteras i en uppsats av Johanna Rivano Eckerdal om adopterades identitetskonstruktion (1997). Hennes fem informanter, som alla är utlandsadopterade, fäster sinsemellan olika vikt vid sina namn. Flera av dem har kvar ett av de namn de fick i Indien, Korea eller Thailand. Alla utom en har också "svenska" namn och det är detta som används som tilltalsnamn.

För vissa är det ursprungliga namnet bara ett namn, vilket som helst: "Jag använder

aldrig det liksom. Det står bara i passet” (a.a.:28). För en informant har namnet däremot blivit ett sätt att komma närmare sitt koreanska ursprung, något som blivit viktigare för henne sedan hon blivit vuxen. Hon flyttade då till USA och kom där i kontakt med koreaner som var förvånade över att hon inte återvänt och besökt Korea. Detta ledde till att hon började intressera sig både för landet och för sitt koreanska namn. Hon fick se sitt namn skrivet på koreanska:

Hon tyckte genast om de koreanska namnen. Eftersom hon inte kan koreanska ser hon dem som bilder. Hennes namns två tecken påminde henne om en man och en kvinna. Hon tyckte så mycket om det att hon bestämde sig för att ha dem på sig för alltid. För två år sedan tatuerade hon sitt namn på axeln. Hon tycker att det var som ett erkännande och ett glatt pånyttvaknande att ha ett nytt namn. Tatueringen syns vilket gör att folk frågar och på så sätt tycker hon att hon kommer närmare det koreanska (a.a.:30).

Hon berättar vidare att det ena tecknet betyder ”sten, juvel, kristall och det andra blomknopp, något som är på väg att vakna, öppna sig”. Alla namn har i och för sig en betydelse men långt ifrån alla är så poetiska som dessa.

En man adopterad från Korea berättar om sitt eget namn och säger att han är mycket tacksam mot sina föräldrar för att de behöll det. Han infogar: ”Jag har en god vän också som hette Zung Za när han kom hit och det betyder stjärnfall” (M 22576:8). Inte heller han kan koreanska, vilket han beklagar, och kanske är det så att namnets verkliga betydelse blir särskilt viktig när det är de enda ord man förstår av det språk som talas i födelselandet? Han har, till skillnad mot vad som tycks vara vanligt, alltid kallats för sitt koreanska namn och säger att han är stolt över namnet.

En kvinna, som några månader gammal adopterades från Indien, berättar att hon har två svenska namn och ett indiskt. De svenska har hon fått efter sin mormor och det är också

ett av dessa hon har som tilltalsnamn: Anna. Hon är nöjd med sitt namn och tycker det är roligt att få föra släktnamn vidare. Hon har dock funderat över det faktum att hon, som ser indisk ut, har ett mycket svenskt namn och över hur man associerar till ett visst namn: ”Om folk hör ordet Anna, vad tänker de på då? För själv tänker jag på någon blond blåögd såhär. För mig är det ett väldigt gammaldags namn alltså. Väldigt svenskt” (M 22576:72). Hon poängterar att hon aldrig känt att hon velat byta namn: ”Absolut inte. Det har jag inget behov av. Men jag är väldigt stolt över mitt indiska namn.” Det kommer sist i raden av hennes förnamn men ”ändå före mitt efternamn och det ligger ganska bra på något sätt [...] Det ska inte ha större plats”.

Vanliga namn och ovanliga

Vilka associationer ett namn väcker är något som varierar, likaså vad bäraren själv associerar till. Människor tillmäter också ett namn olika stor betydelse och det som är viktigt för vissa kan vara mer eller mindre betydelselöst för andra. Generellt sett tycks ett namns etymologiska betydelse vara av ganska underordnad betydelse för de flesta och det är istället de associationer namnet ger som är det viktiga. Roland Otterbjörk menar att:

Vi reagerar knappast inför en lång och gänglig Alf eller en liten och klen Björn, trots att vi här står inför uppenbara motsägelser mellan namnets ursprungliga innebörd och dess bärare. Namnet identifieras med personen (inte personen med namnet), och dess etymologi kommer därmed att spela en mycket underordnad roll (Otterbjörk 1979:1).

Om namnet är vanligt eller ovanligt, kan ge upphov till mindre roliga smeknamn eller rimmar på oönskade ord tycks vara av större betydelse. När Christer visade listan över tänkbara namn till det kommande barnet förklarade han, att han tycker det är svårt med namn: ”Man vill ju inte att de ska heta något som alla andra heter [...] men så vill man ju

inte att det ska vara *för* ovanligt heller ju” (M 23008:30f). Det är onekligen en balansgång och med dessa kriterier begränsas urvalet av tänkbara namn. Det är dessutom svårt att förutse vilka namn som kommer att bli populära och de föräldrar som trodde de var originella i sitt val av namn upptäcker ofta att så inte är fallet.

Våra förnamn är utsatta för modets växlingar precis som kjollängden, byxvidden och hårfärgen, vilket på ett sätt kan synas märkligt. Det finns inga modemagasin som skriver om vårens förnamn, det finns inga affärer som vill sälja nya namn varje år och realiserar fjolårets. Det finns knappt ens några uppgifter om vilka namn som är moderna och vilka som är omoderna. Ändå bestämmer vi oss ofta för att ge våra barn samma namn (Malmsten 1991:12).

En amerikansk kvinna vid namn Jennifer, som är ett av de allra vanligaste namnen i USA, tyckte det var så tråkigt att ständigt och jämt mötas av yttranden som ”another Jennifer?!” och att alltid bli refererad till som ”Jennifer F”, att hon skapade webbplatsen SPPNTCJ. Denna förkortning ska uttydas *Society for Preventing Parents Naming Their Children Jennifer*.⁴ Besökaren upplyses dock om att inte ta det hela alltför allvarligt...

Få av dagens nyfödda får ett tilltalsnamn som var vanligt i mor- och farföräldrarnas generation. Ett namn som Bertil existerar t.ex. knappt som tilltalsnamn bland barn som är födda på 1980- och 90-talen. ”Nyblivna föräldrar undviker helt enkelt namn som deras egna föräldrar, skollärare eller andra auktoriteter hette i deras barndom”, förklarar Anders Malmsten (2000:8). Däremot är namn som var vanliga i generationen före, dvs. bland *föräldrarnas* mor- och farföräldrar, populära. Emma och Oskar, de allra vanligaste namnen 1999, är vanliga också bland dem som föddes i början av 1900-talet. Ett namns cykel spänner således över fyra generationer, där det först är mycket vanligt, därefter blir mindre populärt, sedan ”omöjligt” och slutli-

gen återigen upplevs som nytt och därför blir omtyckt.

Sedan Anders Malmsten 1991 påpekade att det är svårt att få upplysningar om vilka namn som är moderna har situationen emellertid förändrats och det är idag relativt lätt att få information om vilka namn som är populära. Inte minst Malmstens egna böcker har fått stor spridning, listor publiceras i tidningar och på webbplatsen *Svenska namn* får man genom en enkel sökning snabbt kunskap om såväl vad ett namn betyder som hur många som bär det i en viss åldersgrupp.⁵ Långt ifrån alla resonerar som Christer, när han säger att det inte får vara *för* ovanligt. För många tycks det tvärtom vara just detta man strävar efter: man vill ge sitt barn ett namn som det är ensamt om. 1999 var det t.ex. två pojkar som fick namnen Minus respektive Tetris och tre som kallades Platon. Samma år föddes två flickor som fick namnen Unity respektive Pyret och två som heter Heaven (Malmsten 2000: passim).

Ett sätt att lösa ”problemet” med förhållandet mellan vardaglighet och originalitet, som Christer menar, hitta ett namn som är tillräckligt ovanligt för att inte vara ett modenamn, men samtidigt inte är *för* udda, är att stava ett vanligt namn på ett annorlunda sätt. På webbplatsen *Unusual, Unique and Creative Names* finns en länk till en sida med titeln ”Euneek Spelengs for Baybeez”, där för- och nackdelar med konstigt stavade namn diskuteras.⁶ Vidare tipsas besökaren om 14 olika ”Ways to Make A Kreatyvleigh Spelde Naim” och presenteras för 155 sätt att stava namnet Caitlin: ”The name Caitlin, pronounced Kate-Lynn, has been extremely popular in the USA and Australia for several years. Recently, in the USA at least, the trend is for people to spell names as uniquely as possible.”⁷

Även stavningen av ett namn ger olika associationer för olika personer och sidans skapare skriver inledningsvis:

Perhaps you've thought about using a more kreeaytiv spelling for your child's name. Ask yourself – Why? [...] Many people consider alternate spellings to look overly cutesie at best, and uneducated and misspelled at worse. Why is this? Many people have cited the recent trend to spell C names with Ks for example. Kasey, Khris, Kameron – to some people they look modern and new. But to others, they reminds them of local misspelled establishments [...] To many people, this seems a bit tacky and overly cute. But, to each his own. Before you go spelling your child's name differently, picture it written down on a plaque: DR. KAECIEE JONES, Ph.D. or THE HONORABLE JUDGE KAETLINNE JACKSON. Do these look professional to you? Do you care? To some people they don't. It's just something to consider.

En tanke bör också ägnas barnet, som ju livet igenom kommer att tvingas upplysa omgivningen om den rätta stavningen av sitt namn: "Do you really want your child to have a name that is only distinguished from the names of several of his or her classmates by the way (s)he has to spell it out all the time? Picture a little girl in first grade, learning how to spell. 'My name is K-H-A-Y-T-E-L-Y-N-N-E'". En korrekt stavning av namnet, ur bärarens och namngivarens perspektiv, framstår som något mycket väsentligt för de flesta: "Att få sitt namn felstavat upplevs av många [...] som mycket störande: Susanna Swänson är en annan person än Zuzanna Svensson" (Allén & Wåhlin 1979:12).

Kan en tjänsteflicka heta Helen?

Idéhistorikern Ronny Ambjörnsson skriver i den självbiografiska boken *Mitt förnamn är Ronny* (1997) att det tycks gå en gräns vad gäller namn vid mitten av 1930-talet. Då slår filmen och andra former av masskultur igenom samtidigt som den stora omvandlingen av det svenska samhället tar sin början: det gamla och unkna ska ut och istället ersättas med det nya och friska, såväl vad gäller idéer som bostäder. Sverige ska bli ett framtidsland:

Mitt namn var modernt. Det hörde till den nya kulturen, det nya mediet, det nya landet: Amerika! Man skulle kunna formulera det så: mitt namn innehöll ett program. Det skulle lyfta mig ur mitt ursprung och föra mig in i en värld av filmiska dimensioner. Det riktade redan i vaggan en uppmaning till mig (Ambjörnsson 1997:6).

Ambjörnsson menar dock att det samtidigt är "ett namn som omissskänligt röjer sitt klassursprung. I folkskolan fanns flera Ronny, i läroverket var jag ensam" (a.a.:6f). På gymnasiet fanns en Kent och en Gilbert, men annars dominerades miljön av Anders, Per och Krister.

Vilka namn som anses som fina och vackra, som möjliga och tänkbara är därmed vare sig självklara eller desamma för alla. Namnen tillhör, menar Åke Daun, människors symbolvärld och när föräldrarna väljer namn till sina barn är de "i hög grad begränsade av sin kultur och sin sociala miljö" (Daun 1971:194). Begränsningen upplevs emellertid inte som en sådan utan betraktas som ett uttryck för personlig smak. Denna känsla är inte oberättigad, menar Daun, men det intressanta ur ett kulturvetenskapligt perspektiv är att man delar tankarna kring vilka namn som är vackra med ett stort antal människor med vilka man delar också andra värderingar. I Pierre Bourdieus sammanställning av vilka smakpreferenser som utmärker olika samhällsgrupper vad gäller bilmärken, musik, val av dagstidning, favoritartister osv. skulle alltså mycket väl även förnamn kunna ingå (jfr Bourdieu 1986).

Urban Baby Network, ett nätverk på Internet bestående av "comprehensive resource guides, interactive communities and an online store for urban parents in the top metropolitan cities in the world" har avdelningar för olika storstäder. På den som rör New York finns en speciell sida som behandlar namntrender i staden. Under rubriken "Neighborhood Trends" kan man läsa att "Each enclave of the city is unique in its own right. The

Neighborhood you live in says a lot about you and your little ones". Där kan man få uppgifter om vilka namn som är populära i Upper East Side och så vidare.⁸

I den statistik som är tillgänglig över svenska förnamn av idag är det inte möjligt att utläsa vilken socialgrupp bäraren av ett visst namn tillhör. De skillnader som redogörs för är främst geografiska. I *Nittioalets namnbok* finns till exempel en tio-i-topp-lista för respektive län, men det visar sig att skillnaderna inte är särskilt stora: i Gävleborgs och Kronobergs län var Emma det allra populäraste flicknamnet 1992, medan det i Östergötlands och Värmlands län kom på femte respektive tredje plats (Malmsten 1993:198ff). Inte ens Dalarna, som har en lång tradition av ett mycket speciellt namnskick, avviker från övriga landet. Statistiken visar att skillnaderna idag främst finns mellan storstäder och landsbygd:

I mitten av 1900-talet var fortfarande de regionala skillnaderna i namnbruket stora i Sverige. Men i takt med att Sverige blivit ett mer homogent land har dessa skillnader försvunnit. I dag är det större skillnad mellan Lund och Ronneby än mellan Lund och Umeå. Storstäderna och universitetsstäderna är mycket trendkänsliga och hoppar först på modetåget. Landsbygdskommunerna ligger långt senare i modevågen.⁹

Roland Otterbjörk menar att "utan tvivel [är det] så, att de sociala skillnaderna i namnskicket numera är vida mindre kännbara än tidigare" (1979:67). Det är emellertid inte så att social tillhörighet saknar betydelse idag. En jämförelse mellan vilka namn som förekommer i skolor i olika bostadsområden, eller på kommunala respektive föräldrakooperativa daghem, skulle förmodligen visa att det finns vissa olikheter. Den engelske journalisten David Thomas resonerar på följande sätt utifrån brittiska förhållanden i artikeln "The Name Game", "on the problems of choosing a moniker":

Because in this country, names – like practically everything else – denote class. And age. And race [...] anyone called Darren, Wayne, Sharon or Tracey might as well go right ahead and have the word 'common' tattooed on their forehead. Because, the instant prejudices of the British being what they are, that's what everyone's thinking [...] My initials are D.W.P. I have three Christian names – a dead giveaway of an upper middle-class background (Thomas 1997:58f).

Drygt 70 år tidigare, i romanen *Mysteriet på Blå Tåget* som utkom 1928, låter Agatha Christie en äldre kvinna resonera på följande sätt när hennes sällskapsdam undrar vad tjänsteflickan egentligen heter:

"[...] Och se till att du får en fin stek och säg till Ellen att hon inte får ha håll på strumporna när hon serverar vid lunchen."

"Heter hon Ellen eller Helen, miss Viner. Jag tyckte..."

Miss Viner slöt ögonen.

"Jag kan uttala h lika bra som någon annan, men Helen är *inte* något passande namn för en tjänare. Jag vet inte vad mödrarna i de lägre klasserna tänker på nu för tiden" (Christie 1978:187).

När Fredrik, pappa till två pojkar födda i början av 1990-talet, berättar om hur han och hustrun Gunilla resonerade kring vad sönerna skulle heta, blir det tydligt att uppfattningen om vilka namn som är "bra" är något man ofta delar med den närmaste omgivningen. Denna behöver förstås inte uteslutande bestå av människor med samma klassbakgrund, men sannolikheten för att ens uppfattning då inte skiljer sig radikalt åt är ändå ganska stor. Tänkbara alternativ till äldste sonens namn hade varit Jakob och Christoffer. När hans lillebror föddes kändes de omöjliga, eftersom "då hade det kommit Jakob i kompis-kretsen och Christoffer i form av granne" (M 23004:20f). Detta exempel illustrerar vad Åke Daun talar om som prefiguration: "Det innebär att namnen är kulturella uttryck, d.v.s. yttringar av värderingar som ett större antal

människor har gemensamma och utgår från i sitt handlande” (Daun 1971:194).

”Svenskar skola bära svenska namn”

I takt med att samhället blivit allt rörligare, i såväl bokstavlig som bildlig mening, har detta satt sina spår i namnskicket. Invandring från olika håll har inneburit, liksom den gör idag, att nya namn tagits upp. Med tiden har de inlemmats i den svenska namnfloran och förlorat sin exotiska klang. Tommy och Anita, Yvonne och Kenneth upplevs förmodligen av de flesta idag som ”svenska” namn, trots att de för inte så länge sedan var mycket ovanliga.

Denna utveckling har inte alltid setts med blida ögon av namnforskare, som ofta ansett det som önskvärt att gamla svenska namn brukas i större utsträckning. I boken *Svenska förnamn* (1979) menar Roland Otterbjörk, att alla barn bör få minst två förnamn. Förutom ”ett i alla avseenden lämpligt tilltalsnamn” bör barnet också ha ett namn som finns i släkten eller anknyter till någon närstående person: ”På så sätt blir flera namn brukade, varigenom man kan motarbeta både den tilltagande likriktningen av namnskicket [...] och tillbakagången för en rad onekligen både vackra och lämpliga svenska namn.” Följer blivande föräldrar hans råd ”bidrar de också att för framtiden bevara ett rikt och varierat svenskt namnförråd” (Otterbjörk 1979: 68).

Att det är önskvärt med svenska namn på svenska barn är något som betonas av många namnforskare från skilda tider. I en skrift från början av 1900-talet gick P.A. Kjöllersström till angrepp mot vad han menade vara ett felaktigt och opassande namnskick. Så hävdade han t.ex. att användandet av engelska namnformer ”visar brist på smak och brist på nationalkänsla”, och att ”vi i allmänhet ha samma namn i svensk och mycket renare och hyggligare form än den engelska” (Kjöllersström 1913:9). Han tillhör de mest nitiska

svenskhetsivrarna vad gäller förnamn och dömer ut även norska och isländska namnformer. Hur någon förälder kan komma på tanken att välja namnen Fingal, Ossian, Oscar och Selma, som blivit populära genom *Ossi-ans sånger*, finner han obegripligt: ”Att gifva svenska barn sådana namn är föga rimligt, ty hvad ha vi med kelterna att göra?”

Ett liknande resonemang för Ola Bannbers i en artikel om ”Namngivningen i en dala-socken” (1918). Här gäller det visserligen gårdsnamn, dvs. en typ av ärftliga släktnamn som sätts före tilltalsnamnet, men argumenteringen är densamma som Kjöllersströms:

Det är ofta med en beklämmande känsla man läser kungörelserna om nya namn i Dalarna. Och man frågar sig ovillkorligen, vilken grund vederbörande haft till att frångå sitt gårdsnamn eller till att välja just det eller det namnet. Tror man verkligen, att de främmande namnen Carrington, Hadding, Hansy, Herdou äro bättre än de gårdsnamn som utbytas? Jag vågar påstå, att en sådan åsikt är grundfalsk. De måste ovillkorligen inge den föreställningen, att man skäms inte bara för sitt gårdsnamn utan även för sin nationalitet (Bannbers 1918:20).

I en tid då europeisering och internationalisering ständigt diskuteras och debatteras, liksom det mångkulturella Sveriges för- och nackdelar, är Kjöllersströms och Bannbers texter på många sätt intressant läsning. Deras uppfattning, som naturligtvis inte är unik för sin tid, är att den svenska nationella identiteten och särprägel måste skyddas. Kjöllersström argumenterar därför på följande sätt:

Det bör icke vara så, som en mycket frisinnad författare föreslagit, att vi äfven beträffande namngifning böra göra oss så europeiska som möjligt, utan det bör tydligen vara så, som det är hos andra folk, att svenskar skola bära svenska namn och därpå igenkännas af sina egne och af främmande. Utländska namn måste inge både den ene och den andre förmodan, att de, som bära dem, icke äro svenskar eller icke äro af svensk härstamning (Kjöllersström 1913:13).

Av liknande åsikt, men inte alls så kategorisk, är irländaren Patrick Woulfe, vars *Irish Names for Children* publicerades första gången 1923. Han konstaterar bl.a. att "Our old Irish names have almost completely died out [...] Altogether, less than twenty per cent of our men and eight per cent of our women bear names of Gaelic origin" (1979:ix). En förklaring är att det finns en lång tradition att assimilera iriska namn: istället för att latinisera namnen valde de medeltida munkarna att ersätta dem med något välkänt latinskt namn som lät något snär lika eller hade samma betydelse. Senare angliciserades namnen, men då utifrån den latiniserade formen. Så blev t.ex. Toirdealbhach Terence via Terentius. Önskan om att fler iriska namn kommer till användning handlar dock inte enbart om att härigenom betona det specifikt irländska utan har också praktiska orsaker: "The actual number of names at present use [1923] in Ireland is comparatively small, perhaps not exceeding eighty or one hundred, so that, apart altogether from the question of reviving our ancient names, there is need of some addition to our present stock" (Woulfe 1979:ix).

Ålder och tradition tycks annars vara nyckelord i namn- och namnforskningslitteratur från 1900-talets första decennier. Vad gäller gårdsnamnen menar till exempel Bannbers att detta är av yttersta vikt:

Det gamla namnskicket är ett kulturvärde, som bör räddas och knappast något av de gamla namnen är olämpligt eller för simpelt för att tillvaratagas. De namn, som konstrueras, äro uppkomlingar, under det gårdsnamnen hava anor, som sträcka sig längre tillbaka, än vi kunna följa släktena. Gårdsnamnen hava varit våra fäders och det är skamligt och otacksamt att förneka sina fäders namn (Bannbers 1918:21).

Långt ifrån alla har dock haft samma inställning när det gällt att ge barnen namn och det har under hela 1900-talet funnits gott om barn som fått mer eller mindre "osvenska"

namn. Föräldrar ur olika generationer har hämtat inspiration ur varierande litterära källor, från filmens värld och från samtida kändisar. I en familj där föräldrarna har utländsk bakgrund är namnen heller sällan traditionellt svenska. Har de olika bakgrund tycks man vanligen sträva efter att hitta ett namn som är gångbart och låter bra på bägge språken, vilket innebär att det ofta blir språkligt och kulturellt neutrala namn utan särskild förankring. Ronny Ambjörnsson ger emellertid ett exempel på motsatsen från sin uppväxttid: i dubbelnamnet Kent-Jesus, som en pojke i grannskapet bar, signalerades tydligt föräldrarnas olika bakgrund (Ambjörnsson 1997:5f).

Att välja ett namn som inte är traditionellt "svenskt" kan emellertid ha andra orsaker. Anders och Susanne var t.ex. på det klara med att de ville ge sonen ett internationellt gångbart namn. De fastnade för David, eftersom "det är ett namn som går att uttala och använda på flera olika språk [...]. Vi tror att man kommer att röra sig mycket mer mellan olika länder och sådär och då är det en fördel att ha ett namn som är möjligt att uttala på franska eller engelska också" (M 23005:16). Att ge barnet ett "utländskt" namn kan således vara ett sätt att markera att man placerar sitt barn, och kanske även sig själv, i en global kontext.

När Anna, den adopterade kvinnan som ovan berättade om sina namn, resonerar kring framtida barn säger hon att hon vill att de ska få två namn: ett ska vara svenskt och ett ska vara utländskt. Hon poängterar att tilltalsnamnet ska vara svenskt, eftersom "Jag är svensk så jag vill ha ett svenskt namn". Det utländska namnet behöver inte nödvändigtvis vara indiskt bara för att hon själv en gång föddes där utan kan vara ett namn som hon förknippar med någon hon "beundrar eller uppskattar eller känner" någon annanstans i världen. Det ska vara "något indiskt eller på något sätt annorlunda. Jo, något utländskt. Jag känner det". När hon får frågan om det är

viktigt svarar hon "Mm. Därför att man ska inte förneka heller det som man är liksom. Men man ska heller inte ta fram det olika bara för att belysa det" (M 22576:73). Namnvalet blir därmed ett sätt att både understryka den svenska identiteten genom tilltalsnamnet och att genom ett utländskt och annorlunda namn markera att den personliga historien är viktig.

För andra fungerar barnets namn som ett sätt att minnas tidigare erfarenheter och upplevelser eller för att signalera tillhörighet, vilken kan vara såväl upplevd som önskad. Karin von Greyerz, som i uppsatsen "Namngivning och klasstillhörighet" studerat förnamnen i Eskilstuna under några perioder i slutet av 1800-talet, finner att under de sista åren av seklet var engelska namn populära. Detta menar hon åtminstone delvis kan bero på emigrationen: "En flicka 1894 hette Keity och en 1900 Jeannie, båda med misstänkt amerikansk stavning" (von Greyerz 1979:19). Kanske har någon av föräldrarna tillbringat en tid i Amerika men återvänt, kanske har man släktingar som emigrerat och inspirerat till det ovanliga namnvalet?

I *Invandrarna*, andra boken i Vilhelm Mobergs utvandrarepos, beskrivs hur Karl-Oskar och Kristina medvetet väljer svenska namn till det barn som föds efter flytten till Amerika:

Den spåde amerikanske medborgaren i nybygget vid Ki-Chi-Saga kristnades till Nils Oskar Danjel. De skulle kalla honom Danjel. Han fick sina tre namn efter sin farfar, sin far och sin dopförrättare, sin moders morbröder. Det var alla tre goda svenska namn (Moberg 1954:435).

Barnets gudmor, Ulrika, tyckte att han också borde få ett amerikanskt namn eftersom han fötts i det nya landet. Föräldrarna menade emellertid att de ville vänta med amerikanska namn till en annan gång: "Pojken hade i alla fall blivit till redan i Sverige." En liknande tankegång menar Britt Wallgren avspeglar sig i det material hon använt för uppsatsen

"Varför just Jenny?". Det utgörs av doplängder från Arvika mellan 1902 och 1982 och hon finner där talrika bevis på att "föräldrar som är bosatta i Sverige men av utländsk härkomst ger sitt barn namn som associerar till deras hemland" och exemplifierar med bland annat Odd, Olav och Borgun som har norska föräldrar och Toivo Armas, Anne Maritta och Liisa vars föräldrar kommer från Finland (Wallgren 1984:26). Den form av rörlighet som en konkret geografisk förflyttning innebär behöver med andra ord inte motsvaras av en "inre" rörlighet.

Att fråntas ett namn – och att återta ett

Namnet kan således användas för att uttrycka eller understryka nationell bakgrund eller etnisk tillhörighet. Ibland kan det vara svårt att veta vilka namn som egentligen hör hemma var, men med hjälp av Internet kan man få klarhet i de flestas ursprung. Det finns en enorm mängd webplatser, helt eller delvis med namn och namngivning i centrum, där blivande föräldrar och andra kan få förslag på namn, söka efter namn och få veta namns ursprung och betydelse. Här finns sidor med sammanställningar av engelska namn, tyska, franska, svenska, iriska, indiska, ryska, turkiska namn...¹⁰ Den som är nyfiken på vad man heter i Hongkong kan hitta sidor för detta, liksom den som vill få sitt (engelska) namn översatt till hawaiiska.¹¹ Det finns även möjlighet att söka namn utifrån religiös tillhörighet, som t.ex. på *The Utah Baby Namer* som beskrivs som: "An online help for parents looking for that distinctive name that says 'I'm a Utah Mormon!'"¹² På *Babyzone* finns, förutom kategorier som "Celebrity Baby Names" och "Shakespearean Names", möjlighet att söka på "Baby Names Around the World". Där hittar man bl.a. egyptiska, finska, arabiska, kinesiska, hebreiska namn.¹³

Namn kan, som för Anders och Susanne, medvetet väljas för att passa in i en internationell miljö, men också vara ett sätt att ta

politisk ställning. I många namnböcker och på namnsidor på Internet poängteras hur viktigt det är att som förälder välja ett namn med omsorg eftersom det ska följa barnet livet igenom. Namnet identifierar och individualiserar, blir en del av personligheten. Detta innebär också att om man *fråntas* sitt namn innebär det något mer än att man bara slutar heta det man dittills hetat: förlorar man sitt namn förlorar man också en del av sin identitet. Fråntagande av namn har skett systematiskt i olika sammanhang genom historien, t.ex. på mentalsjukhus och fängvårdsanstalter, och syftar till att försvaga eventuellt motstånd och/eller att osynliggöra individen: den som inte har något namn *är* inte heller någon (jfr Lindström & Mårtensson 1977:76ff, Deluzain 1996).

Att de afrikanska slavarna fråntogs sina namn och av slavägarna i Amerika gavs nya var således ingen slump. Tvärtom var det en del av maktutövningen och ett led i att bryta ner motståndet. På webbplatsen *The Afrocentric Experience*, som är "dedicated to the empowerment and the enlightenment processes of all people through out the world especially those of African descent in Africa and the African diaspora", betonar man detta:

Without a name who would you be? As far as society is concerned you would be a NOBODY!! Your name is what establish your presence on earth. Your name is the evidence of your existance. When a name is attached to an you, certain specific forces of concious intelligence are stimulated. These concious forces combined to create a complete person you can identify. That is why our names were so brutally beaten out of us during MAAFA (African Holocaust of Slavery, Imperialism, Colonialism and Rascism). Without our true names we had no connection to our true identity.¹⁴

På sidan finns länkar till alfabetiskt ordnade listor över afrikanska kvinno- respektive mansnamn med upplysningar om betydelse, ursprung och ibland uttal. Besökaren möts av uppmaningen: "come and choose a name for

your baby girl [boy] or even for yourself".¹⁵ Att välja ett namn åt sig själv är ett ställningstagande som förespråkas på följande sätt:

You can change your name in the blink of an eye [...] So throw off that European label that was put on us during the MAAFA [...] Reach out and grasp that force that truly identifies you. Reach out and reclaim your African Name, so when someone addresses you, you know and they know that they have just identified a proud person of African descent.¹⁶

I ett diskussionsforum¹⁷ finns ett inlägg av en man som skriver följande:

The name that you carry is who you are. It is the power given you by your family and your tribe. You are African. You are not a Smith or a Jones. You are African, and that is power by itself. Do not carry a name from babylon. Do not let the white devils deprive you of your African heritage. Our place is not in babylon. Our place is Africa; whether that Africa burns in our hearts, or should it be on the African Continent, we are Africa.

En blivande pappa med ett slavisktklingande efternamn berättar i ett inlägg att han hamnade på webbplatsen när han letade efter passande namn för sitt kommande barn. Han skriver att han vill ha ett namn som passar med hans efternamn och har hittat Akello, ett afrikanskt namn: "Now, do you think it's right for me (I am white), the 'white devil' you claim me to be, to want to name my child Akello? Or am I taking another thing that's African?". Två personer svarar honom, varav en är mycket upprörd och utbrister att "The very idea of a whiteman giving his child an African name makes me so sick beyond words!!!". Den andre är mer resonerande och menar att "[it] seems like u tek things pretty personal! as i saw, a distinction is being made between the white community as a whole and people as individuals. so why r u saying that there is claims that u r the 'white devil'?".

Diskussionen fortsätter, bl.a. med att den blivande pappan påpekar att han inte förstår

varför han som är "vit" inte skulle kunna välja ett "svart" namn: det finns ju många "svarta" människor med "vita" namn. En av dem som svarar honom försöker förklara hur namnfrågan måste förstås i ett större sammanhang. Hur skulle han själv, vars efternamn tyder på slaviskt ursprung, ställa sig till att vara tvungen att byta sitt namn mot ett amerikanskt? Det centrala i diskussionen är att de "svarta" som fick "vita" namn aldrig hade någon möjlighet att *välja*: de berövades sina egna namn och påtvingades istället slavägarnas.

Avslutande diskussion och fortsatt forskning
Meningsutbytet ovan visar att namn och namngivning handlar om mycket mer än bara smak och växlande moden. I denna artikel har jag diskuterat olika sätt att förstå namn och namns betydelse för identiteten. Inledningsvis diskuterade jag traditionens betydelse vid namnvalet. Ytterst få barn som föds idag får ett tilltalsnamn som burits av någon släkting. De övriga förnamnen är däremot ofta hämtade från slakten men något tydligt mönster för *vilka* släktingars namn som kommer ifråga tycks inte finnas. Här har skett en stor förändring mot tidigare generationer, där namngivningen var mer eller mindre bunden och följde bestämda regler. Detta kan tolkas som att namngivningstraditionen är mindre rigid idag samtidigt som det för många nyblivna föräldrar framstår som mycket viktigt att genom namnet anknyta till släkttraditioner.

Jag har vidare visat hur födelseannonser i dagspressen förändrats med avseende på namn: det har idag blivit allt vanligare att barnets namn finns med i annonsen. En möjlig förklaring finns att söka i det föreställningskomplex som rör det nyfödda barnets sårbarhet, en annan i den ökade betydelse individualiteten fått i dagens samhälle. I takt med att samhället blivit rörligare, såväl i bokstavlig som bildlig bemärkelse, har det blivit allt viktigare att barnet redan från föd-

seln betraktas som en individ. Detta uppnås genom att det omedelbart namnges. Vissa föräldrar agerar däremot, av samma skäl, tvärtom och menar att de *inte* vill ge barnet ett namn på förhand: för dem är det viktigt att först lära känna barnet och välja ett namn som karaktäriserar den individ barnet är redan från födseln.

Att alla inte upplever ett och samma namn på samma sätt, att associationerna är olika, diskuterar jag utifrån bl.a. generations- och klasstillhörighet. Namnmodet följer ett cykliskt förlopp, där samma namn först upplevs som nytt, därefter som ordinärt, sedan som "omöjligt" och slutligen återigen som nytt och därför blir populärt. Samma namn ger således olika associationer beroende på vilken generation bärare och namngivare tillhör. Andra faktorer spelar emellertid också roll. Vilka namn som upplevs som vackra och möjliga respektive fula och omöjliga hänger även samman med social tillhörighet och kulturellt kapital.

Likaså avspeglar sig detta i de ibland mycket hetsiga debatter som förts om "svenska" respektive "utländska" namn. Namn som idag är vanliga upplevdes för inte så länge sedan som annorlunda och exotiska. Beroende på vilket perspektivet är, kan valet att ge sitt barn ett annorlunda och inte traditionellt svenskt namn ses som ett tecken på flexibilitet eller som ett uttryck för traditionslöshet. Värt att poängtera är att många av dem som förespråkat det senare perspektivet har varit verksamma i en tid då det svenska samhället såg väsentligt annorlunda ut än idag. När många invånare har rötter i helt andra kulturella och religiösa kontexter avspeglas det i förnamnskicket och begreppet "svenska" namn får en förändrad betydelse.

Namnet kan användas för att understryka eller uttrycka etnisk eller social tillhörighet, vare sig den är upplevd eller önskad. Namnet är också en del av såväl den personliga som den kulturella identiteten. Att namnet och

valet av namn även kan ha politiska implikationer har jag visat utifrån ett exempel hämtat från en webbplats och ett diskussionsforum på Internet. Där diskuteras konsekvenserna av att de afrikanska slavarna systematiskt berövades sina namn och olika strategier för att återta dessa namn och därmed en förlorad identitet.

Den forskning som under lång tid har bedrivits inom t.ex. språkvetenskap, psykologi, antropologi, etnologi och historia, har bl.a. handlat om namns betydelse och innebörder, om noanamn och tabuföreställningar, om klassificeringsprinciper och trosuppfattningar (se t.ex. Leach 1964, Bringéus 1972, Harari & McDavid 1973, af Klintberg 1982, Lévi-Strauss 1987). I stor utsträckning har man också fokuserat på etymologi och frekvens men betydligt mer sällan behandlat de tre fält jag ser som väsentliga att utveckla: namnets betydelse för den personliga identiteten, upplevelsen av att fråntas eller mista ett namn samt i vilken utsträckning namnvalet styrs av kulturell och social tillhörighet.

Charlotte Hagström, fil.dr

Etnologiska institutionen med Folklivsarkivet, Lund

Noter

- 1 1999 döptes 66 401 barn, vilket motsvarar 75,1 %. Uppgift från Helena Andersson, handläggare för kyrkostatistik, Svenska kyrkans avdelning för forskning och kultur.
- 2 haggisbutt.tripod.com/
- 3 www.tiac.net/users/krustee/scooter/career.cgi
- 4 www.geocities.com/Heartland/7731/why.html
- 5 www.svenskanamn.com/
- 6 haggisbutt.tripod.com/spelling.html
- 7 roisindubh.tripod.com/Katelyn.html
- 8 newyork.urbanbaby.com/expecting/
- 9 www.svenskanamn.com/namnmodet.asp
- 10 Se t.ex. *Babyzone* www.babyzone.com/babynames/, *Vornamen 2000* vornamen2000.de/, *Meilleursprenoms* meilleursprenoms.com/, *Svenska namn* www.svenskanamn.com/, *Irish Names* members.tripod.com/~roisindubh/, *Indian Baby Names* indiaexpress.com/specials/babynames/, *A Dictionary of Period Russian Names* www.sca.org/heraldry/paul/, *Baby Names (Turkish)* www.columbia.edu/~sss31/Turkiye/babynames.html. På *The Babies Planet* www.thebabiesplanet.com/babynames.htm finns länkar till 94 olika namn-webbplatser.
- 11 *Hong Kong Monikers* www.geocities.com/Tokyo/Ginza/3175/ respektive *Hawaiian Baby Names* www.hisurf.com/hawaiian/babynames/
- 12 www.geocities.com/Heartland/3450/top.html
- 13 www.babyzone.com/babynames/celebrity-names.asp respektive shakespearean.asp och theworld.asp
- 14 www.swagga.com/name.htm
- 15 www.swagga.com/fname.htm
- 16 www.swagga.com/name.htm
- 17 www.swagga.com/cgi-bin/UltraBoard/UltraBoard.cgi

Källor och litteratur

Material i Folklivsarkivet i Lund, LUF

M 1079, M 3038, M 3858, M 7085, M 22576, M 23001, M 23304, M 23005, M 23006, M 23008, M 23009.

Webbplatser och websidor

Samtliga uppgifter från sidorna är hämtade under februari 2001. I de fall flera sidor från samma webbplats använts anges endast förstasidan.

A Dictionary of Period Russian Names: www.sca.org/heraldry/paul/

Baby Names (Turkish): www.columbia.edu/~sss31/Turkiye/babynames.html

Babyzone: www.babyzone.com

Hawaiian Baby Names: www.hisurf.com/hawaiian/babynames/

Hong Kong Monikers: www.geocities.com/Tokyo/Ginza/3175/

Indian Baby Names: www.indiaexpress.com/specials/babynames/

Irish Names: members.tripod.com/~roisindubh

Meilleursprenoms: meilleursprenoms.com

New York Urban Baby: newyork.urbanbaby.com/expecting/

SPPNTCJ: www.geocities.com/Heartland/7731/

Svenska namn: www.svenskanamn.com

The Afrocentric Experience: www.swagga.com

The Babies Planet: www.thebabiesplanet.com

The Utah Baby Namer: www.geocities.com/Heartland/

- 3450/
Unusual, Unique and Creative Names: haggis-butt.tripod.com
Vornamen 2000: vornamen2000.de
You say Caitlin, I say Katelynn...: roisin-dubh.tripod.com/Katelyn.html
- Övriga källor*
 E-post från *Svenska kyrkans avdelning för forskning och kultur* 2001-02-13.
 Födelseannonser i:
Dagens Nyheter 1965: 16/6, 24/6, 30/6, 22/7, 24/7, 8/8, 12/8, 14/8, 3/9, 12/9.
Dagens Nyheter 1995: 29/6, 23/7, 30/7, 7/8, 10/8, 12/8, 18/8, 20/8, 3/9.
Sydsvenska Dagbladet 1965: 1/6, 13/6, 3/7, 18/7, 20/8, 22/8, 18/9, 26/9, 29/8, 30/9.
Sydsvenska Dagbladet 1995: 16/7, 26/7, 26/8, 7/9, 10/9, 17/9.
- Litteratur*
 Allén, Sture & Wählin, Staffan 1979: *Förnamnsboken*. Stockholm: Awe/Gebbers.
 Ambjörnsson, Ronny 1996: *Mitt förnamn är Ronny*. Stockholm: Mån-pocket.
 Bannbers, Ola 1918: "Namngivningen i en dalasocken". I: *Meddelanden från Dalarnes Hembygdsförbund*.
 Bringéus, Nils-Arvid 1972: "'Är Hälle hemma?'. Om profylaktiska åtgärder vid kokning av blodkorv". I: *Saga och sed*.
 Bringéus, Nils-Arvid 1987: *Livets högtider*. Stockholm: LTs förlag.
 Bourdieu, Pierre 1986: *Kultursociologiska texter. I urval av Donald Broady och Mikael Palme*. Lidingö: Salamander.
 Christie, Agatha [1928] 1978: *Mysteriet på Blå Tåget*. Stockholm: Bonniers/Lettura.
 Daun, Åke 1971: "Namnskicket i Laknäs". I: *En svensk by. Leksands sockenbeskrivning del IV*. Falun.
 Deluzain, H Edward 1996: *Baby Names. Names and Personal Identity*. www.parenthoodweb.com/parent_cfmfiles/pros.cfm/712
Författningar om folkbokföring m.m. 1992: Riksskatteverket, Skatteförvaltningen. Stockholm: Allmänna förlaget.
 Gélis, Jacques 1991: *History of Childbirth. Fertility, Pregnancy and Birth in Early Modern Europe*. Cambridge: Polity Press.
 von Greyerz, Karin 1979: "Namngivning och klasstillhörighet. En undersökning av förnamn och klasstillhörighet i Eskilstuna under åren 1874–1876, 1884–1886, 1894–1896 samt år 1900." Seminarieuppsats, Etnologiska institutionen, Uppsala universitet.
 Hagström, Charlotte 1999: *Man blir pappa. Föräldraskap och maskulinitet i förändring*. Lund: Nordic Academic Press.
 Harari, Herbert & McDavid, John W. 1973: "Names Stereotypes and Teacher's Expectations". I: *Journal of Educational Psychology*, nr 65.
 Kjällerström, P.A. 1913: *Svenska dopnamn och släktnamn*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
 af Klintberg, Bengt 1968: "'Gast' in Swedish Folk tradition". I: *Temenos*, nr 3.
 af Klintberg, Bengt 1982: *Harens klagan. Studier i gammal och ny folklore*. Stockholm: Norstedts.
 Leach, Edmund 1964: "Anthropological aspects of language: animal categories and verbal abuse". I: Lennenberg, E. (red.): *New Directions in the Study of Language*. Cambridge.
 Lévi-Strauss, Claude 1987: *Det vilda tänkandet*. Lund: Arkiv.
 Lindström, Per & Mårtensson, Jan 1979: *Döden i Lund. En andra bildbok om vad som egentligen gör Lund till Lund*. Lund: Bild & Mediaproduktion.
 Malmsten, Anders 1991: *Namn bok för 90-talet*. Stockholm: Prisma.
 Malmsten, Anders 1993: *Nittiolets namnbok. Med 3000 namnförslag*. Stockholm: Prisma.
 Malmsten, Anders 2000: *Svenska namnboken*. Stockholm: Prisma.
Nationalencyklopedin, Band XIX (1996). Höganäs: Bra Böcker.
 Moberg, Vilhelm 1954: *Invandrarna*. Stockholm: Bonniers.
 Otterbjörk, Roland 1979: *Svenska förnamn*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
 Rivano Eckerdal, Johanna 1997: "Med Mira i bagaget. En studie av synligt adopterades identitetskonstruktion." Seminarieuppsats, Etnologiska institutionen, Lunds universitet.
 Sondén, Astrid 1959: "Den bundna namngivningen". I: *Släkt och hävd*, nr 2.
Svensk ordbok 1986. Göteborg: Språkdata och Esselte Studium.
 Svensson, Birgitta 1993: *Bortom all ära och redlighet. Tattarnas spel med rättvisan*. Stockholm: Nordiska museet.

- Thomas, David 1997: "The Name Game". I: Howarth (red.): *Fatherhood. An Anthology of New Writing*. London: Gollancz.
- Tillhagen, Carl-Herman 1983: *Barnet i folktron. Tillblivelse, födelse och fostran*. Stockholm: LTs förlag.
- Wallensteen, Ivar & Brusewitz, Gunnar 2000: *Våra namn*. Västerås: Ica bokförlag.
- Wallgren, Britt 1984: "Varför just Jenny? Förnamn och namnval i Arvika 1902–1982." Seminarieuppsats, Etnologiska institutionen, Göteborgs universitet/ Karlskoga folkhögskola.
- Woulfe, Patrick [1923] 1979: *Irish Names for Children*. Dublin: Gill and Macmillan.

SUMMARY

Annelie and Zoran, Rasmus and Matilda

In this article, various ways of understanding names and their significance for identity is discussed. A comparison between announcements in the births columns in two Swedish daily papers from 1965 and 1995 reveals that it is much more common to announce the child's name today. This can be interpreted in relation to the conception of the vulnerability of the new-born baby, documented in the Folklife Archives, or as a manifestation of the increasing importance of individuality.

In choosing a name for a child, family and tradition has played a big role and still does. However, parents today choose more freely. It is common to give their child a grandparent's or other family member's name but very few children are actually called the same name as a relative.

The same name gives different associations according to generation, class and social adherence. This is also

reflected in debates concerning "Swedish" and "foreign" names. Depending on the perspective, giving a child a name different from a traditional Swedish one, can be considered either as flexibility or loss of tradition. It is worth noticing that many of the discussants advocating the latter were active in a different historical context. As many Swedish inhabitants today have their roots in other cultural and religious contexts, this is reflected in the naming custom. This leads to an alteration of the concept "Swedish" names.

The name can also have political implications, something that is discussed in relation to a website and an ongoing debate in a discussion forum on the Internet. Here the consequences of the systematical deprivation of the African slaves' names are in focus as well as strategies for regaining the name and thus an identity.